

La necròpoli rural de l'establiment romà de Raset de Baix(Cervià de Ter)

DANIEL PUNSETI PUIG

1.- Introducció

L'actual nucli de Raset de Baix es troba situat a l'est del municipi de Cervià de Ter, en una zona planera de camps de conreu molt propera a la riera Cinyana i a pocs metres del límit administratiu de veí municipi de Viladasens. El jaciment arqueològic en concret es situa en els entorns més immediats de l'església de Sant Cristòfol i durant l'any 1999 es van realitzar diverses intervencions arqueològiques de salvament per tal de documentar les restes aparegudes al marge nord del camí que va de Cervià de Ter fins al veïnat de les Sorres de Raset de Baix. Actualment aquest camí està asfaltat i el jaciment arqueològic documentat resta preservat sota les cases d'una urbanització (veure **fig.1**).

Les intervencions arqueològiques efectuades durant l'any 1999 es van desenvolupar en dues fases¹. Els treballs realitzats, incentivats pels objectius de localitzar, delimitar l'extensió del jaciment arqueològic i valorar-ne la seva importància històricoarqueològica, van consistir en la realització de diverses rases equidistants en els anomenats camps d'en Rufi. Aquests conreus, situats just el costat del mas del mateix nom eren dos camps paral·lels separats entre ells per un desnivell que no superava els 40 centímetres i per una alineació d'altius xiprers. Al camp de dalt, situat al nord i delimitat per la sèquia de Sant Jordi es van localitzar tot un seguit de

---

¹ La primera fase es va realitzar durant els mesos de febrer i agost de 1999 amb l'objectiu de localitzar i delimitar l'extensió del jaciment arqueològic. Els treballs arqueològics van ser dirigits per Daniel Punseti i Maribel Fuertes Durant aquesta fase es van descobrir diverses estructures del sector productiu d'una vil·la romana i part d'una necròpoli. En total es van localitzar 6 tombes de les quals se n'excavaren tres durant la primera fase i les tres restants van ser excavades per Bibiana Agustí, Montserrat Mataró i Gisela Ripoll en una segona fase que tenia per objectiu aprofundir en el coneixement de les estructures funeràries.

terres rubrefectades i toves cremades en diverses rases (sondeig núm.8). Aquest fet va fer pressuposar l'existència d'un forn proper. En el camp de baix, els resultats obtinguts de les rases practicades en el terreny van permetre descobrir part del sector productiu d'un establiment rural. Essent així es va localitzar i excavar part d'una premsa associada a un dipòsit d'*opus signinum* (sondeig núm.5), l'enderroc de la teulada d'una zona d'emmagatzematge (sondeig núm.4), la cantonada d'un dipòsit de *signinum* associat a un mur (sondeig núm.1), una estructura de combustió associada a una cubeta i un mur amb abundants nivells de cendres i escòria de ferro (sondeig núm.3) i part d'una necròpoli (sondeig núm.2). Tot i la intermitència dels treballs realitzats i el sistema arqueològic emprat, es va poder determinar que totes les estructures excavades a les rases realitzades en el camp de baix podrien correspondre al sector productiu d'un establiment rural que tindria una extensió de més de 3000m² amb una àmplia ocupació que abarcaria un oscil·lació cronològica compresa entre els segles I a.C i IV-V d.C.

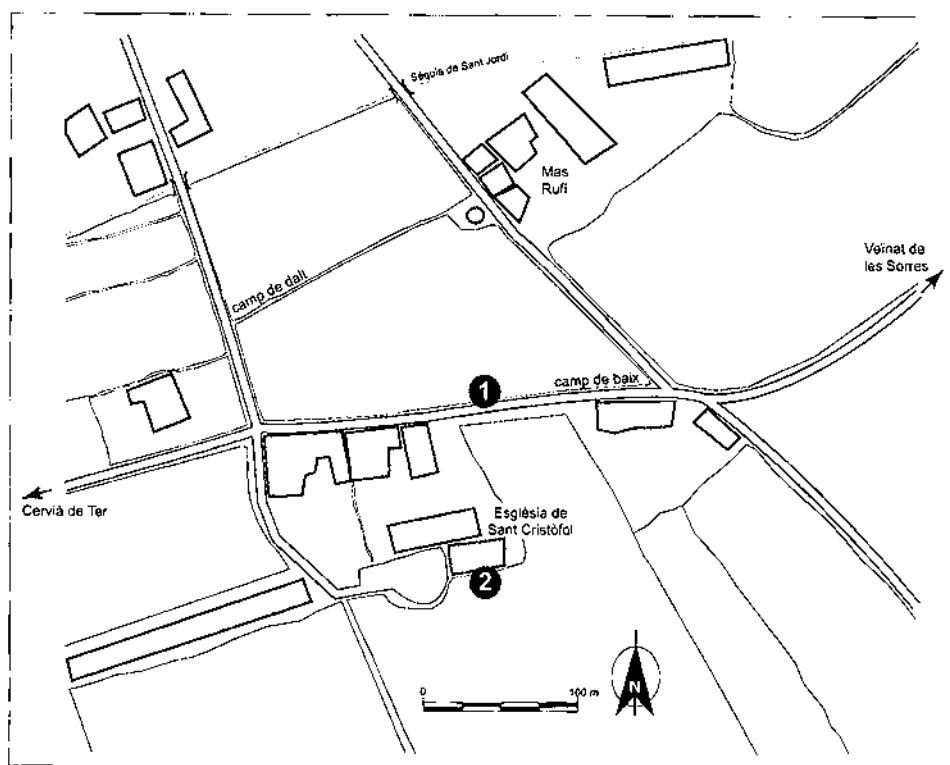

Figura 1. Veïnat de Raset de Baix amb indicació de la necròpoli tardoromana (1) i la necròpoli altmedieval (2).

A l'altre costat de la carretera que limita el camp de baix per la banda sud s'hi troben uns camps de conreu ens els quals hi ha dos masos i l'església de Sant Cristòfol. Els entorns de l'església han estat excavats ininterrompudament durant els mesos d'estiu des de l'any 2002. Després de tres campanyes d'excavacions programades, els resultats obtinguts han permès documentar part d'una necròpoli medieval i diversos materials corresponents a la part residencial d'una vil·la romana. Tot i no trobar cap estructura clarament identificable amb una edificació, exceptuant una fosa amb una cronologia augustal, s'han localitzat importants fragments de mosaics bicroms, estucs de paret de diversos colors, tambors de columna, fragments d'*opus signinum*, ceràmica fina de taula, monedes, fibules i una sivella de cinturó de bronze. A part, a les parets de l'església, l'última reforma de la qual fou el 1615, s'hi localitzen diversos fragments de marbre decorats i varis elements constructius com ara tambors de columna. Tots aquests elements, conjuntament amb les relacions documentals medievals i modernes estudiades al llarg del últims tres anys ens fan pressuposar que entorn de l'església i molt possiblement en els fonaments dels masos s'hi trobi la part residencial de l'establiment rural. De fet, en els patis adjacents als masos, encara es poden veure les restes de grans murs i es té constància oral que durant la construcció d'un cobert entorn dels anys 70 van aparèixer mosaics i altres elements a tocar de la paret nord de l'església.

2.- Les necròpolis

Com ja s'ha comentat amb anterioritat, al llarg de les intervencions arqueològiques realitzades al jaciment romà de Raset de Baix s'han localitzat dos sectors de necròpolis. Una necròpoli es troba situada al costat sud de l'església de Sant Cristòfol i correspondria a una cronologia alt medieval. L'altra necròpoli, descoberta i excavada durant les intervencions de salvament del 1999 cronològicament caldria situar-la durant el segle IV o principis del V. Ambdós cementiris corresponen a moments cronològics diferents però a una mateix assentament que ha evolucionat en el temps.

Essent així, la necròpoli alt medieval que s'ha excavat durant les últimes campanyes arqueològiques (marcada amb el núm.2 a la figura 1), correspondria al cementiri de la primera església de Sant Cristòfol. Un edifici erigit sobre la part residencial de l'assentament rural d'època romana i del qual es té notícia documental des del segle XI.

L'altra necròpoli, la que correspondria a l'assentament romà, és la que estudiarem tot seguit i a la que dedicarem la principal part d'aquest article. Alhora de contextualitzar aquesta necròpoli dins de l'espai general de l'assentament romà, cal situar-la, a grans trets, molt a prop del sector productiu, però no pròpiament en el

mateix ja que resta apartat de les pròpies edificacions. Es tracta d'un cementiri planificat, amb entitat pròpia i que resta situat en una zona concebuda únicament amb la finalitat de *locus religiosus*.

2.1.- Les tombes.

En la superfície excavada es van localitzar 6 tombes de diversa tipologia i diferent orientació (veure **fig.2**):

La tomba núm.1 (T.1) estava situada al sud del sector excavat, entremig de la tomba núm.2 (T.2) i la tomba núm. 5 (T.5). Es tracta d'una caixa d'obra construïda

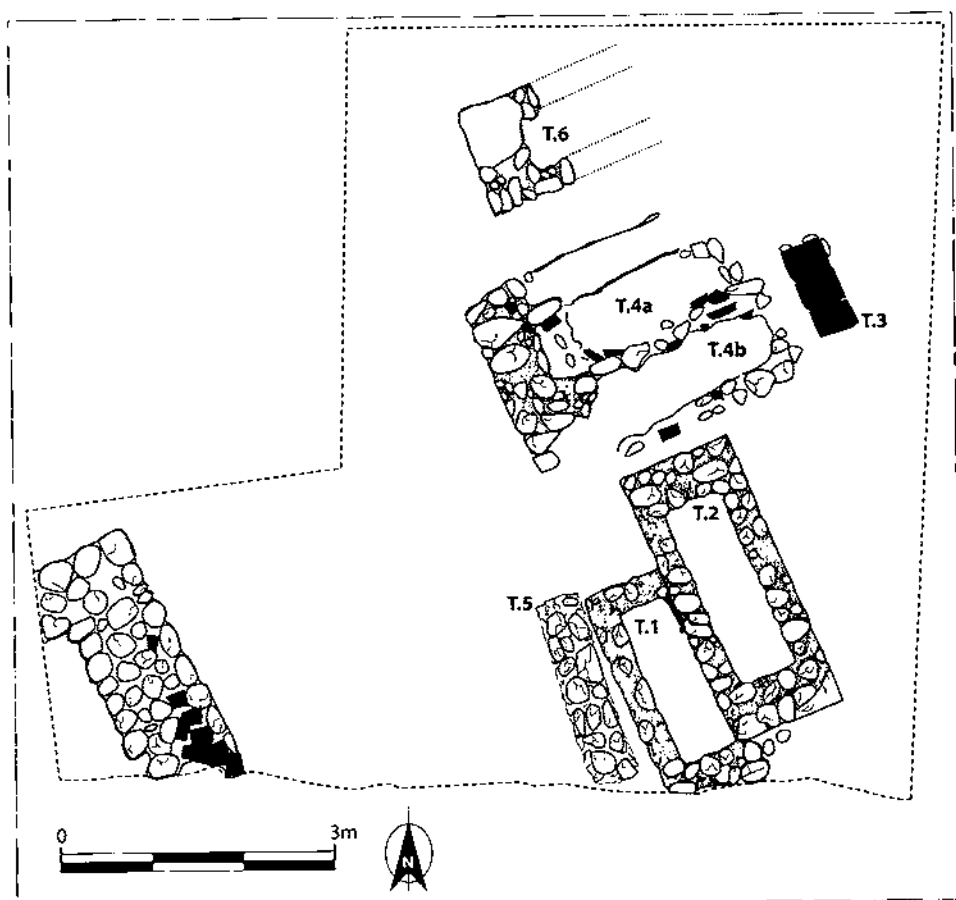

Figura 2. Planta general de la necròpoli tardoromana amb indicació de les tombes excavades durant la campanya de salvament del 1999.

amb rierencs i pedra volcànica lligada amb morter de calç. Es conservava tota l'estructura de la caixa exceptuant el mur de tancament de la banda sud que va ser malmenat per la màquina que va eixamplar el camí. Tot i així, d'aquesta part del tancament sud, es van poder documentar la part inferior de les filades. L'estructura en general està orientada en direcció nord-sud i comparteix la paret de tancament de la banda est amb la T.2. Aproximadament té una fondària de 75 a 90 cm i mesura uns 180 cm de llargada i uns 74 cm d'amplada. A diferència de les parets laterals en què el parament era vist, el sòl on reposava el difunt, presentava un recobriment de morter de calç. En els paraments laterals de la capçalera hi havia adherides dues *tegulae* planes bipedals. Una es conservava *in situ* i completa, mentre que la *tegula* que originàriament es trobaria a la banda esquerra de la capçalera només conservava l'imprompta en el sòl de calç. Ara per ara ignorem totalment el sistema de cobertura de la tomba i la seva senyalització exterior. En referència al reblliment cal destacar que un 85% era format per terra, mentre que el 15% restant el formaven pedres de mida petita (10-15 cm) i fragments de *tegula* plana. En aquest reblliment es van trobar cinc fragments informes de ceràmica comuna oxidada i quatre fragments informes de ceràmica de cuina reduïda.

El difunt estava orientat amb el cap al nord i el dipòsit funerari estava format per diversos elements; una peça de vidre (no identificable per la seva fragmentació) que es va localitzar sobre el crani, i una moneda de bronze de Constanci II que es va trobar sobre la pelvis, just al costat del cúbit i el radi del braç esquerre del difunt. A part també es van localitzar un conjunt de claus de ferro disposats en paral·lel a les parets laterals i de dos en dos a la capçalera i als peus. Les anàlisis de les restes de fusta que es conservaven adherides als claus van determinar que es tractava de fusta de roure. En un primer moment, i així es va publicar (Fuentes *et alii* - 2000), es va creure que aquests claus correspondrien a les restes de la caixa de fusta que contenia el difunt, explicant d'aquesta manera el desplaçament de la mandíbula propiciat pels enterraments en espais buits.

La tomba núm.2 (T.2) es troba situada al sud del sondeig excavat, just al costat dret de la T.1. Es tracta d'una caixa d'obra construïda amb aparell de rierencs lligats amb calç, a diferència de la tomba anterior en què l'aparell constructiu estava format per rierencs i pedra volcànica. En aquest cas es conserva tota l'estructura de la caixa i presenta una orientació nord-sud, completament paral·lela a la T.1 amb la qual comparteix la seva paret de tancament oest. Aquest reaprofitament del tancament de la T.2 ens indica que la T.1 va ser adossada *a posteriori*. El mur de capçalera i el mur de tancament de la banda dels peus és molt més ample que les parets laterals, presentant certs paral·lelismes amb les tombes núm. 4 i núm. 6. L'espai interior, aproximadament té una fondària de 85 a 92 cm i mesura uns 190-195 cm de llargada. El fons de la tomba i totes les parets laterals presentaven un recobriment de

morter de calç, i als peus, en el sòl de calç, es conservava la marca d'una *tegula* plana idèntica a la de la T.1. Igualment que la tomba anterior desconeixem el sistema de cobertura i la seva senyalització exterior, però possiblement el gruix dels murs de la capçalera i dels peus tingui relació amb aquesta finalitat. Pel que fa referència al rebliment cal destacar que gairebé un 93% era format per successives capes de rierencs de diverses mides, algun fragment de *tegula* plana i gairebé una total absència de terra. Entre les diverses capes de rierencs es van localitzar varis fragments de ceràmica entre els quals cal destacar 5 fragments informes d'àmfora indeterminada, 1 informe d'àmfora itàlica, 30 fragments de ceràmica comuna, 5 informes de ceràmica de cuina, 1 vora d'africana C assimilable a la forma Ostia IV, i una fragment d'africana D assimilable a la forma 59 de Hayes.

El difunt estava molt mal conservat i dispers per tota la zona però tot i això les restes recuperades semblen indicar que es tracta d'un individu de trets masculins. No es va trobar cap fragment d'os en connexió anatòmica i el crani, completament malmès, estava esparcit arreu. El difunt estava orientat al nord, amb el cap al sud, o

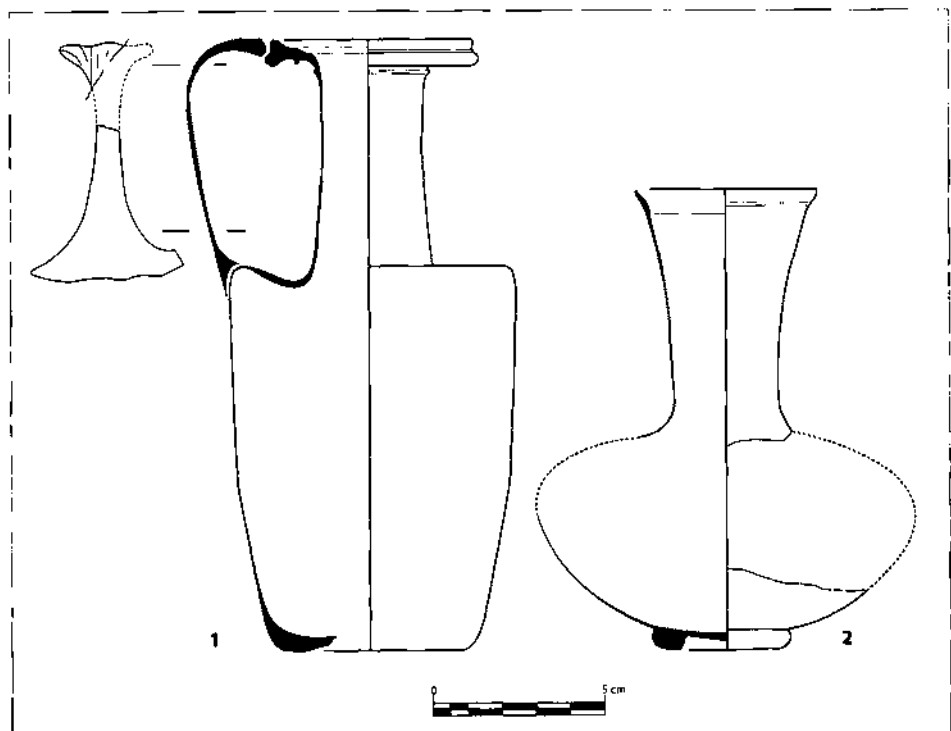

Figura 3. Ampullae de vidre senceres localitzades a la tomba núm. 1 (1) i a la tomba núm. 4a (2).

sigui a l'inrevés que el difunt de la T.1. El dipòsit funerari estava format per una possible *ampulla* de vidre (més fragmentada que els vidres apareguts a la T.1), una moneda de bronze de la dinastia constantiniana i un conjunt de claus de ferro disposats en paral·lel a les parets laterals i de dos en dos a la capçalera.

La tomba núm.3 (T.3) estava situada al nord-est de la tomba 2 i a l'est de la tomba 4. Es tracta de l'única tomba documentada a la necròpoli feta íntegrament amb *tegula*. Estava situada a una cota superior a les altres tombes i la seva conservació era molt més dolenta que les altres. Essent així i vista l'absència de restes òssies no s'ha pogut determinar si es tractava del llit d'una tomba de *tegula* plana de secció triangular o bé la coberta amb *tegula* plana d'una fossa simple. Aquesta tomba estaria formada per tres *tegulae* planes bipedals i tindria una orientació nord sud amb una lleugera inclinació vers l'oest. Al costat de les teules es van trobar petits fragments de *tegula* i pedra lligats amb morter de calç que donaven cohesió a l'estructura. Si es tractés d'una tomba de secció triangular la seva cobertura estaria realitzada en *tegulae* col·locades verticalment, tot al contrari de si es tractava d'una tomba en fossa simple i coberta de *tegulae*, en què les teules localitzades pròpiament formarien la coberta. Un cop plantejat el dubte, es va optar per aixecar les teules i excavar el sòl que es trobava a sota. La terra que en va sortir era lleugerament diferent a la terra del propi sòl i formava una petita fossa de secció quadrada i planta rectangular. Tot i això no tenim els elements suficients per determinar si es tracta d'un tipus o un altre.

No es va trobar cap resta del difunt ni a sobre de les *tegulae* ni a la fossa, però les dimensions de la tomba fan pressuposar que es tractaria d'un enterrament infantil. A sobre de les teules, i a l'extrem nord, va aparèixer una petita gerra o *ampulla* de vidre. Es tracta d'una gerreta de base plana, cos cilíndric amb coll allargassat i una vora motllurada exvasada assimilable a la forma Isings 126. La nansa que uneix la part superior de la vora amb el cos de la gerreta presenta decoracions amb acanaladures.

La tomba núm. 4 (T.4) estava localitzada al nord de les tombes 1 i 2 i al sud de la tomba 6. L'estructura de la tomba va ser localitzada i delimitada durant la primera fase d'intervenció i va ser excavada en una segona fase en la qual va descobrir-se que es tractava d'una tomba doble amb dues sepultures (T.4a i T.4b). En general, l'estructura de la tomba estava molt mal conservada i en una primer fase es van poder documentar la capçalera oest i les improntes del murs que la formaven, evidenciats per restes de morter de calç i pel revestiment interior de les parets. A trets generals podem considerar que es tractava d'una caixa d'obra de planta rectangular, igualment que la T.1 i la T.2, amb un aparell constructiu molt similar a aquestes realitzat amb rierencs i morter de calç. A diferència de les tombes anteriors, la T.4 restava orientada est-oest amb una lleugera desviació vers al nord. Ignorem el

Figura 4. Vista general de la necròpoli. Tomba núm. 4 en primer terme.

sistema de cobertura de la tomba i la seva senyalització exterior, igualment que totes les sepultures excavades a la necròpoli, però la solera de l'espai interior d'ambdues tombes, tal i com ressenyen els seus excavadors, era cobert per una fina capa de calç.

No es va trobar cap difunt, tant sols es van recuperar diversos fragments de restes humanes a la tomba 4b (4 fragments de diàfasis femorals, 1 calcani i dos fragments de metatars corresponents al peu dret i al peu esquerre). Com a contrapartida el dipòsit funerari només es va localitzar a la tomba 4a, on va aparèixer un petit unguentari de vidre de cos globular assimilable a la forma 104a d'Isings situat als peus de l'angle est, dos claus de ferro trobats a l'angle nord-est i quatre a l'angle nord-oest.

La tomba núm. 5 (T.5) es va descobrir i delimitar durant la intervenció de la primera fase i es va identificar com una fossa simple amb coberta de pedres, molt similar o gairebé idèntica al tipus V-B de Ripoll (Ripoll, 1996). Durant la segona fase d'intervenció es va creure que es tractava de dues filades de pedres volcàniques disposades sobre el sòl natural i associades amb la litúrgia funerària de la T.1. Els seus excavadors no van considerar adient explorar-les i les van deixar al seu lloc.

Aquesta estructura estava situada just al costat de la T.1 i seguia una orientació nord-sud. Mesurava uns 180 cm de llargada i entre 75 i 80 cm d'amplada. Totes les pedres que formaven el rebliment eren de tipus volcànic i la seva mida mitjana oscil·lava

entre els 15 i els 20 cm. Aquestes pedres eren idèntiques a les utilitzades en els paraments laterals de la T.1.

La tomba núm.6 (T.6), igual que les tombes anteriors, va ser localitzada i delimitada durant la primera fase d'intervenció i excavada en una segona fase. Estava situada al nord de la tomba 4, just a tocar del perfil nord del sondeig. Es tracta d'una caixa d'obra construïda amb rierencs lligats amb morter de calç i només conservava part dels arrencaments dels murs laterals i la capçalera oest, molt similar a la capçalera de la T.2. Desconeixem, per tant, les seves mides generals, però donades les característiques morfològiques de la capçalera documentada no seria gens estrany que es tractés del mateix tipus d'estructura que la T.2. La seva orientació era est-oest i no es va trobar cap resta humana al seu interior, només una moneda de bronze impossible d'identificar degut al seu mal estat de conservació però de metrologia similar a les monedes recuperades de les tombes 1 i 2. Tampoc en sabem res més del seu dipòsit funerari, de si existien claus, *ampulla* de vidre o altres elements.

Durant l'excavació es van localitzar elements prou significatius que fan presuposar l'existència d'altres tombes. Just al costat dret de la T.2, i al sud de la T.3 i T.4B van aparèixer restes d'una calota cranial associades a una alineació de pedres. Aquestes restes podrien haver estat en relació a una fosa simple (completament malmesa) o bé a l'espoli d'una de les tombes localitzades. Igualment, just a tocar de les capçaleres de la banda sud de les tombes 1 i 2 es van localitzar fragments d'ossos i pedres que conformaven part d'un mur completament malmès i destrossat per les màquines que van realitzar el condicionament del camí que va de Cervià de Ter al veïnat de les Sorres. Aquestes restes, de les mateixes característiques constructives que la majoria de tombes, possiblement correspondrien a una altra tomba, ara per ara només ens en queda el dubte.

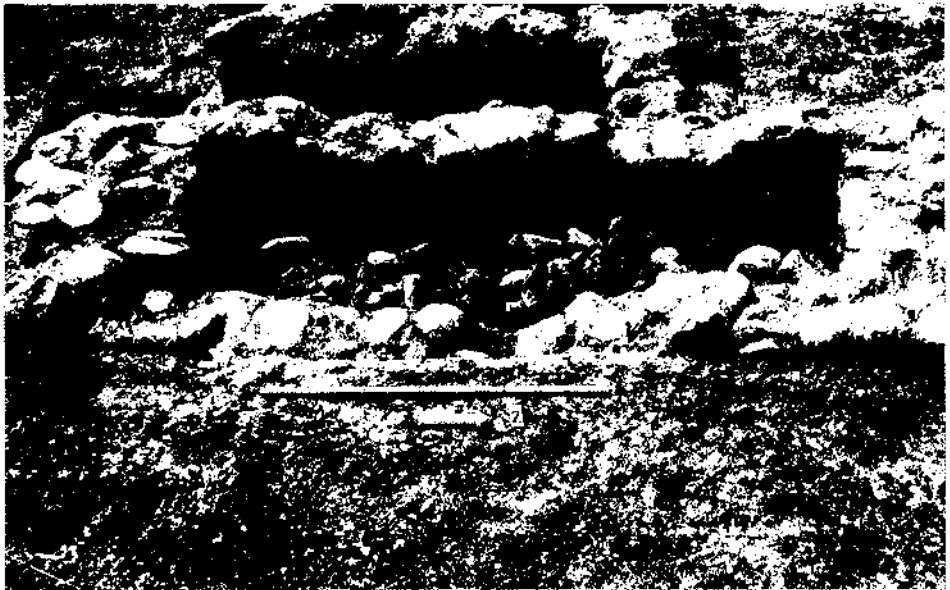
Figura 5. Detall de la tomba núm. 1. A la banda dreta de la capçalera es pot observar una tegula col·locada verticalment.

3. La cronologia

Els elements arqueològics recuperats durant l'excavació ens determinen un interval cronològic molt precís, fet que ens permet realitzar una aproximació a una datació molt puntual i fidedigne sense plantejar massa dubtes. En aquest sentit cal contextualitzar les troballes i determinar-ne la seva datació segons la interrelació cronològica de les monedes, les ceràmiques i els vidres recuperats a l'interior de les tombes. Essent així cal datar tot el context de la necròpoli durant la segona meitat del segle IV i a molt estirar durant el primer quart del segle V, no més enllà però tampoc abans, fins i tot, si cal precisar amb més detall podríem acotar la datació de la gran majoria del conjunt entorn dels anys 350-395 d.C.

En total es van recuperar tres monedes, una a la T.1, una altra a la T.2 i una tercera a la T.6. tot i que aquesta última es va trobar en molt mal estat de conservació i no la podem assimilar a cap encunyació concreta.

La moneda de la T.1 és de bronze i mesura 18mm de diàmetre. A l'anvers hi ha el bust d'un personatge que porta un casc amb cresta i està mirant a la dreta. La llegenda que encercla aquest personatge no és massa clara però es pot pressuposar que es tracta d'una moneda de la dinastia constantiniana. A l'anvers de la moneda hi ha representats dos soldats vençuts lligats de manera contraposada als peus d'un trofeu en el qual hi ha dues llances, dos escuts, una cuirassa i un casc. A la llegenda

Fig. 6) Tomba núm. 2, en procés d'excavació.

que encercla l'escena hi posa *GLORIA EXERCITVS*. A banda i banda del trofeu, sobre el cap dels presoners hi ha les inicials A i S. Es tracta, sens dubte d'una moneda de la dinastia constantiniana, ara per ara sense identificar l'encunyació en concret però de metrologia d'AE3.

A la T.2 es va trobar una altra moneda de bronze amb més bon estat de conservació que la anterior. A l'anvers hi ha el bust de l'emperador coronat mirant a l'esquerra. A la llegenda si pot llegir *CONSTANTIV [S]* i s'intueix una continuació però gairebé resulta il·legible. A l'anvers hi ha una fortificació amb una porta central oberta i està coronada per dues torres entre les quals hi ha una estrella central de vuit radis. A la llegenda, situada a l'entorn de la fortificació si pot llegir clarament *PROVIDEN [T]IAE CAESS*. A la part inferior, just a sota la fortificació s'intueixen unes lletres que correspondrien a la ceca, aquestes però, no són massa llegibles tot i que sembla indicar una encunyació realitzada a *Arelate* (Arles) o a *Siscia*. Aquesta moneda mesura 18 mm de diàmetre i cal assimilar-la a un AE3 de Constanci II, amb una cronologia de producció molt acotada entorn del 350-361.

Les monedes de metrologia AE3 de dinastia constantiniana responen a una cronologia molt concreta que no abarca més de 50 o 60 anys d'encunyació i circulació dins del segle IV. A finals del segle III, entorn del 294, Dioclecià va voler restaurar el sistema monetari i va crear diverses monedes entre les quals cal destacar la moneda de billó anomenada *nummus*, que es caracteritzava pel seu gran contingut de plata (Carson, 1990). En no massa anys, aquesta moneda, va patir una greu devaluació a causa dels problemes econòmics apareguts a l'imperi com a conseqüència de la inestabilitat política i arran de les guerres civils. Així, a l'any 313 el *nummus* era d'un pes inferior i gairebé no contenia cap porció de plata, però no serà fins als anys 330-336 en què aquesta moneda va patir les últimes devaluacions (Depeyrot, 1992 i Marot, 1999). Donades aquestes condicions, el 348 es va reformar el sistema monetari de bronze i es van crear tres valors de tipologia, pes i mòdul diferents; els AE2, els AE3 i els AE4, abandonant d'aquesta manera l'encunyació d'una única denominació. Els AE es van emetre sobretot durant la segona meitat del segle IV tot i que la seva circulació, sobretot dels AE2 es pot resseguir durant tot el segle V. Segons sembla, i tal com a documentat Marot (1999) la política monetària d'aquest període no deixa de ser confusa i complexa. El 349 els AE2, els AE3 i els AE4 es van reemplaçar per una única moneda, els AE2 *FEL TEMP REPARATIO*, però el 354 Constanci II va crear l'AE3 *FEL TEMP REPARATIO* prohibint la fosa especulativa, el comerç i la circulació dels AE2 que tenien un valor més elevat. Durant el govern de Julià i amb l'ascens de Valentinià I (364-375) encara es conservava la supremacia dels AE3 però l'any 378 el sistema monetari de bronze es va veure ampliat amb la introducció de dues nominacions més, l'AE2 i l'AE4 que restituïen altre vegada un sistema trinominal similar al de l'AE2 i que arraconava de la circu-

lació els AE3 d'època constantiniana. L'any 395 un edicte imperial decretat per Teodosi (*C.Th.* 9.23.2) disposà la retirada i la desmonetització dels AE2 o *maior pecunia*, però a Hispània no té massa èxit ja que a causa de la ruptura de la unitat de l'Imperi i la radical disminució de les emissions monetàries en tota l'àrea occidental es pot observar un manteniment de la vella moneda constantiniana i fins i tot dels desfassats *nummi*.

En aquest sentit el AE3 tenen dos períodes molt acotats, una primera circulació de curs legal comprès entre els anys 354-378 i un segon període d'ús desaprovat per l'estat però documentat arqueològicament a la Tarraconense que englobaria part del segle V. Aquest segon període es documenta sobretot en tresorers localitzats arreu de la Tarraconense mediterrània i es creu que responen a la intenció de retenir exemplars de moneda ja que tota la Hispània va ser una de les zones més afectades per la interrupció de subministrament monetari durant la desfeta de l'Imperi romà. Per tant, els AE3 gairebé no s'utilitzen durant el segle V, sinó que es guarden i retenir del seu ús comercial evitant així la seva circulació.

A part de les monedes, les dues *ampullae* de vidre localitzades i les restes ceràmiques recuperades ens serveixen per ratificar la cronologia de segona meitat del segle IV ja apuntada amb anterioritat. L'*ampulla* globular de vidre localitzada a la tomba núm. 4A corresponent a la forma 104a d'Isings ens acosta a una cronologia de finals del segle IV igual que l'*ampulla* o gerra trobada a la tomba 3, amb una forma assimilable a la Isings 126. A Hispània trobem alguns exemples similars a aquesta forma, sobretot a les anomenades "necròpolis del Duero", especialment a la tomba núm. 1 de la necròpolis de Fuentespreadas (Zamora) amb una cronologia molt fiable de finals de segle IV.

Igualment i per acabar de justificar la cronologia de segona meitat de segle IV per a la datació de tot el conjunt cementicial cal fer esment de la ceràmica recuperada en el rebliment de la T.2.² Entre les capes de rierencs que colmataven el difunt només van aparèixer dos fragments de ceràmica datables. Es tracta d'un fragment de vora d'africana D corresponent a la forma 58b de Hayes, i un fragment de vora d'africana C corresponent a una forma Ostia IV. La primera forma, assimilable a una safata destinada al servei del menjar, es troba en contextos compresos entre els anys 320 i 420, mentre que la forma ostia IV, assimilable a un plat, es troba en contextos una mica més tardans, entorn dels anys 380 i 420. Com es pot comprovar ambdues formes ceràmiques no ultrapassen més enllà del primer quart del segle V.

---

²El rebliment de les altres tombes no va proporcionar cap tipus de material ceràmic datable, només informes d'àmfora i de ceràmica comuna. Els estrats superficials tampoc van proporcionar cap material digne d'esment que proporcioni una cronologia fiable per a tot el conjunt.

4.- L'espai cementiri

A diferència de molts cementiris rurals documentats a les comarques gironines, la necròpoli de Raset de Baix es peculiaritza per diversos trets que la fan significativa. Val la pena remarcar que es tracta d'una necròpoli associada directament a una assentament rural, possiblement a una vil·la romana tal i com demostren les estructures excavades al llarg dels diferents anys i que s'han trobat als entorns de la necròpoli (recordem que uns metres més enllà de l'espai funerari es va excavar una premsa, les restes de dipòsits de *signinum* i una àrea de fosa de metalls. També, a tocar de la necròpolis es va poder excavar un mur d'amplada considerable que devia fer de tancament d'una estructura).

De la mateixa manera també caldria apuntar que tot l'espai dedicat a necròpoli està situat en una zona reservada únicament a aquesta finalitat. De tal manera que no es reutilitzà cap part en desús de la vil·la com sol passar en molts altres establiment rurals del nord-est de Catalunya amb d'una cronologia similar a la de Raset o una mica més tardana.

Igualment també cal fer incidència en la disposició espacial de les tombes. Tres de les tombes excavades presenten una orientació nord-sud, mentre que les tres restants estan orientades seguint un eix est-oest. Ara per ara, tot i que més endavant ens centrarem en aquest cas, no podem explicar a què respon aquest canvi d'orientació de les sepultures però queda completament descartada les hipòtesis que assimilen els canvis d'orientació dels enterraments com a conseqüència de la manca d'espai d'enterrament. A Raset, l'espai vegetatiu per a fer noves sepultures és ampli i el propi espai on s'ha localitzat les tombes està completament calculat i en tot moment es té constància del lloc on es construeixen les sepultures, per tant, caldria preguntar-se si el canvi d'orientació de les tombes respon a una litúrgia o nova creença religiosa vinculada a la complexitat cultural del segle IV. Al llarg de l'article incidirem en aquest aspecte, sobretot vinculant l'orientació de les tombes i els dipòsits funeraris recuperats, eix clau per hipotetitzar sobre les creences culturals al món rural durant la segona meitat del segle IV.

Ara per ara no tenim constància de les estructures, làpides o fites exteriors que marcaven la situació de les tombes. És del tot segur que es devia conèixer la seva situació i en aquest sentit s'explica el control de l'espai funerari, en què, com ja s'ha repetit amb anterioritat, no hi ha cap sepultura superposada. Es fa evident que les tombes eren marcades exteriorment amb algun sistema, i l'amplada dels murs de les capçaleres de les tombes núm.2, 6 i possiblement 4 així ho demostrarien. Essent així, no podem afirmar amb rotunditat el sistema emprat per marcar-les, tot i que l'arqueologia n'ha documentat varis en necròpolis urbanes, ara bé, en aquest sentit, tampoc coneixem en profunditat el sistema de cobertura de les mateixes. A la T.3

queda molt clar que la cobertura fou realitzada amb *tegulae*, però en les tombes d'obra la desconeixem. En el rebliment d'aquestes tombes s'han localitzat varis fragments de *tegula* però de moment no tenim cap indicatiu que ens faci pressuposar que el cobriment fos realitzat amb aquest tipus de material. El desplaçament de la mandíbula inferior, documentat sobretot a la T.2, reflecteix que l'individu fou sebollit en un espai buit. Com va ser enterrat? Amb caixa de fusta dins la caixa d'obra i recobert amb pedruscall? o bé amb un baiard o fèretre de fusta dins la caixa d'obra i aquesta coberta amb *tegula* o algun altre sistema? De moment no ho sabem, tot i que s'ha documentat ambdós sistemes en altres necròpolis de la Tarraconense amb una cronologia similar, sobretot a la necròpolis de la vil·la romana de Can Bosch de Basea (Terrassa – Vallès Oriental) i a la necròpoli de la vil·la de Can Solà del Racó (Matadapera – Vallès Occidental).

Els claus trobats a l'interior de les caixes d'obra tampoc ens acaben d'aclarir del tot el sistema de deposició del difunt. Sovint s'ha pressuposat que la troballa de claus a l'interior de les tombes evidencia la utilització d'una caixa de fusta per a enterrar el cadàver. De fet, succeeix d'aquesta manera en la gran majoria d'enterraments, i a la necròpoli de Raset segur que fou així a la T.1 en la qual es van recuperar diversos claus a les capçaleres i paral·lels a les parets laterals, claus corresponents a la confecció del sarcòfag i a la respectiva tapa. A la T.2 el nombre de claus recuperats era inferior i estaven localitzats a les capçaleres, fet que ens pressuposa que el mort fou baixat fins al fons de la tomba amb una mena de plata o baiard de fusta, sistema idèntic al que Jordi Roig denomina tipus III per a classificar les tipologies de tombes de l'antiguitat tardana de les valls del Llobregat i del Besòs. (Roig, 1999).

5.- Els conjunts funeraris i les creences culturals (Paganisme o cristianisme?)

A l'interior de totes les tombes s'han recuperat diversos elements corresponents al conjunt funerari que acompanyaria el difunt durant el seu viatge al més enllà. Eren monedes i *ampullae* de vidre i no s'ha trobat cap tipus d'atuell ceràmic. Només en dues tombes, la T.1 i la T.2, es va localitzar la coexistència dels dos elements, mentre que en les altres tombes els difunts anaven acompanyats d'una moneda o bé d'una *ampulla* de vidre. Tant a la T.1 com a la T.2 les restes de vidre, en cap cas hem pogut restituir la forma, van aparèixer sobre el cap del difunt, mentre que les monedes estaven situades a l'alçada de la cintura. A la T.1 la moneda va aparèixer sobre la pelvis, entre cúbit, radi i alguna falange, fet que pressuposa clarament que el difunt va ser sebollit amb la moneda a la ma. A la T.2 la moneda es va localitzar a la zona mitja de la tomba, molt a prop d'un fragment de cúbit, cosa que pos-

siblement signifiqui que el difunt també va ser enterrat amb la moneda a la ma, igual que a la tomba anterior. L'altre moneda recuperada es va trobar a la T.6, sense poder relacionar-la a cap resta òssia, i les dues *ampullae* de vidre es van trobar a la T.3 i a la T.4a. En ambdues tombes, les *ampullae* estaven situades a les capçaleres, una a l'angle nord i l'altre a l'angle est, indret on presumiblement es situaven els cranis dels difunts tot i que no ho podem afirmar amb rotunditat perquè no se'n va localitzar cap.

La sepultura i els conjunts funeraris cal relacionar-los amb la creença espiritual de la vida després de la mort. Tant el cristianisme com la religió romana entenen la mort com un pas més del camí de la vida, en aquest cas, el pas de la vida física i terrenal a la vida eterna. En ambdues religions la naturalesa humana està composta per un cos material i una unitat immaterial o ànima i segons aquest aspecte el pas de la vida a la mort i la superació d'aquest tràngol van acompanyats de la creença d'una vida en el més enllà. Segons Fevrier (1984), a partir d'aquestes premisses es comprèn la importància de la sepultura com a "interval" entre la mort física i la resurrecció, com a lloc de descans del cos físic en espera del camí cap al més enllà, ara bé, els conjunts funeraris, canviant segons les religions, s'interpreten com elements materials útils en el trànsit d'una vida a l'altra. En aquest sentit és del tot coneguda la creença romana, reminiscència de la mitologia grega, que cal pagar un tribut al barquer Caront per creuar l'Estí i dirigir l'ànima cap a l'Hades, fet fefaent que en vàries inhumacions d'època romana s'hi trobin monedes associades. De la mateixa manera en diverses inhumacions també s'associen atuells ceràmics, sobretot gerres, gerretes o algun plat amb la intenció d'alimentar l'ànima al llarg del camí cap al més enllà o per tal de celebrar el banquet funerari amb el món dels vius durant els aniversaris de la mort. La religió cristiana, defugint de tota ostentació material i amb la creença que davant el déu monoteïsta cal anar-hi completament nu d'elements materialistes, enterra els difunts sense cap tipus d'aixovar, tot i que durant el segle VI i VII s'han trobat molts elements personals en tombes com ara sivelles i fermalls de cinturó i en època molt més moderna s'han localitzat anells i rosaris en cementiris parroquials.

Dins d'aquest context la pregunta és òbvia. Què representen les *ampullae* de vidre trobades al costat dels difunts? Són elements típics de la creença espiritual romana o bé són elements culturals cristians? Tot sovint s'han atribuït *ampullae* de vidre o unguentaris localitzats en necròpolis plenament cristianes de cronologia molt més tardana, com a contenidors d'aigua beneïda que acompanyaven el difunt en el camí desconegut de la vida terrenal a la vida d'ultratomba. Per tant, ara caldria preguntar-se si les tombes de Raset evidencien la coexistència de creences cristianes amb creences típicament romanes. I la resposta, possiblement afirmativa, no deixaria massa marge al dubte, ja que durant tot el segle IV les transformacions i creen-

ces religioses van alternant de la mateixa manera que van canviant els governadors de l'Imperi.

L'edicte de tolerància de Constantí (313), que establia una acceptació del cristianisme a tot l'imperi romà no es va veure clarament reafirmat, declarat i ratificat fins els decrets de Teodosi (380-388), decrets que imposaven el cristianisme com a únic culte oficial de l'Imperi, sobretot a partir del 386, any en el qual l'emperador va manar tancar tots els temples pagans de les ciutats i va disposar que es convertissin en esglésies cristianes. Així doncs, cal preguntar-se, què va passar durant tot el temps comprès entre Constantí i Teodosi?. Sembla ser que l'edicte de tolerància de Constantí només respon als interessos de l'emperador per tal d'aconseguir el recolzament dels cristians i convertir-se en el dirigent de l'església ja que en aquesta època la religió i la política no s'entenen com estaments separats (un sol déu, un sol imperi i un sol emperador) i en aquest sentit només hem de recordar que les persecucions de Dioclecià contra els cristians, principalment venien motivades perquè no reconeixien a l'emperador els atributs divins que fonamentaven la seva autoritat. Així, l'edicte de Constantí només reconeixia el cristianisme però no l'imposava, i evidentment cal pensar en la coexistència de dos o més cultes arreu de l'imperi fins als decrets de Teodosi (en aquest sentit només cal recordar la fidel advocació cristiana arriana de l'emperador Constanci II). En posterioritat a Teodosi, l'arqueologia detecta molt pocs enterraments pagans i en canvi es percep un gran augment d'enterraments de característiques cristianes, un creixement d'estructures culturals d'òrbita cristiana com ara basíliques i sobretot es pot resseguir documentalment la proliferació de concilis arreu de tots els territoris de l'arc mediterrani, concilis que com a rerafons denuncien la perduració a la societat de creences i pràctiques paganes. A partir d'aquest moment, el poder únic que aglutinava religió i govern i que havia garantit la unitat de l'imperi durant molt de temps quedarà bipolaritzat potenciant la creació de dos poders paral·lels encapçalats per l'església per una banda i pels pròpis governs de l'altre.

Essent així, durant l'arc cronològic establert entre Constantí i Teodosi l'arqueologia documenta que la societat romana, tant urbana com rural, continuaven mantenint les seves creences. Tant cristians com pagans seguien el seu tarannà cultural, freqüentaven els seus temples i enterraven a la seva manera, ara bé a mesura que avancen els segles i la proliferació del cristianisme en l'àmbit rural i urbà es va consolidant, sobretot a partir del segle V i VI, es percep una disminució dels cultes pagans i un augment dels cultes cristians. En aquest sentit, la necròpoli de Raset es un clar exemple de coexistència entre dues creences, la cristiana i la pagana d'origen romà.